

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 18, Eylül 2018, s. 470-489

Arş. Gör. Ümran CİHAN DÜNDAR

Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü,
ucihan@firat.edu.tr

ÇOCUK EVİ'NDE ÇALIŞAN PERSONELİN “ÇOCUK EVLERİ” MODELİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ VE DENEYİMLERİ¹²

Özet

Korunma ihtiyacında olan çocuklara yönelik sunulan sosyal hizmetler hem çocuk hem personel açısından geliştirilmesi gerekmektedir. Geçmişten günümüze söz konusu çocukların sorununa ilişkin algının değişmesi ile birlikte bu alandaki sosyal politikalar da değişim ve gelişime uğramıştır. Tüm dünyada ki gelişmelere paralel olarak devlet eliyle gerçekleştirilen kurum bakımı da değişime uğramış ve kışla tipi toplu bakımdan ev tipi bakıma geçilmiştir. Bu dönüşümün en önemli olanı çocuk evi modeli olmuştur.

Bu araştırmanın amacı, çocuk evinde çalışan personelin “çocuk evleri” modeline dair görüşlerini ve yaşadıkları deneyimleri keşfetmek ve anlamaktır. Araştırma, Çocuk Evi'nde çalışan 7 personel (bakım elemanı, ev sorumlusu ve yönetici) ile derinlemesine görüşme yapılmasıyla gerçekleştirilen niteliksel bir çalışmadır. Araştırmanın en önemli bulgusu, çocuk evinde çalışan personelin, burada kalan çocuklara dair yargılayıcı ve eleştirel bir bakış açısına sahip olmalarıdır. Bunlardan en önemlileri: mesai kavramlarının olmaması, çocukların çocuk evine gelişlerine yönelik eleştirel ve ön yargılı görüşlere sahip olmaları, çocuklar ve onların aileleri ile yaşadıkları sorunlardır.

¹ Bu çalışma TÜBİTAK 2211 Lisansüstü Burs Programı tarafından desteklenmektedir.

² Söz konusu makale, Uluslararası Sosyal Hizmet Kongresi (USHK17)'nde sözlü olarak sunulmuştur

Anahtar Kelimeler: Korunma İhtiyacında Olan Çocuk, Çocuk Evi, Çocuk Evi Personeli.

VIEWS AND EXPERIENCES OF THE CHILDREN'S HOUSE PERSONNEL ON THE "CHILDREN'S HOUSES" MODEL

Abstract

Social services offered to children who need protection should be improved in terms of both staff and children. From past to present with changes in social policies in the field of children's perception of the problem in question has undergone the change and development. In parallel with the developments in the whole world, the state-handled institutional care has also undergone a change and the house-type treatment has been passed from the barracks collective care. The most important of these changes has been the model of the children's house.

The purpose of this research is to explore and understand the views of the staff working at the child's home on the "children's home" model and the experiences they have experienced. The research is a qualitative study carried out by in-depth interviews with 7 personnel (maintenance staff, housekeeper and manager) working in the Children's House. The most important finding of the study is that the staff working at the child's home must have a judgmental and critical view of the children staying there. The most important of these are: the lack of overtime concepts, critical and prejudiced views of children coming to the children's home, and the problems they have with children and their families.

Keywords: Children Who Need Protection, Children's House, Children's House Staff.

1.GİRİŞ

Ailenin bireyin sosyalleşmesinde ve biyo-psikolojik gelişiminde önemli etkisinin var olduğu yadsınamaz niteliktedir. Fakat yoksulluk, ihmal ve istismar, ebeveyn kaybı, öngörülemeyen olaylar nedeniyle çocuklar aile ortamlarından uzaklaşabilmekte ve korunmaya muhtaç hale gelebilmektedir.

Geçmişten günümüze tarihsel bir perspektif ile bakıldığında, çocuk koruma sisteminin ve mekanizmalarının değiştiğine şahit olunmaktadır. Geleneksel aile yapısında çocuğun korunma ihtiyacında olması, geniş ailenin diğer fertleri tarafından tolere edilebilirdi. Fakat günümüzde sosyal bağların zayıflaması ve sorunların çekirdek aile tarafından çözülme gerekliliği, ailenin çözümsüz kaldığı durumda devlet kurumlarının devreye girmesini zorunlu kılmıştır. Bir diğer ifade ile artık çocuğun bakımında toplumun ve devletin de sorumluluğunun olduğu anlaşılmaya başlanmıştır. Korunma ihtiyacında olan çocuklara yönelik değişen bu toplumsal algıya rağmen yine de çocuğun aile ortamında büyütülmesinin gerekliliği tüm dünyada ve ülkemizde farkında olunan bir gerçeklik halini almıştır. Özellikle maddi yoksunluktan dolayı çocuğuna bakamayan

ailelere maddi yardımlar yapılarak evde bakımlarının sağlanması, koruyucu aile bakımı ve evlat edinme sistemleri geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Ülkemizde kışla tipi kurum bakımının yerine daha çok ev ortamının sağlandığı ve daha az çocuğun kaldığı kurum tipine geçiş gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları kapatılarak çocuk evlerinin açılması bu geçişin en önemli göstergeleridir. Çocuk evleri, çocuğun aile ortamında yetiştirilmesine imkan tanınması, az sayıda çocuğa bakım imkanı vermesi, kardeşlerin ayrılmaması ve herhangi bir tabelanın olmamasından dolayı çocukların damgalanma riskini azaltması gibi pek çok olumlu özellikleri taşımaktadır. Diğer taraftan personel ve çocuğun ilişkisinin gizli kalması ve çocuğun ailesinden uzaklaşma riski de olumsuz yönlerini oluşturmaktadır. Bu bakımdan çocuğun, söz konusu kurum personeli ile olan ilişkisinin elzemliği göz önüne alınırsa personelin bakış açısını yansıtan çalışmaların yapılması da önemli olmaktadır.

Bu çalışmada çocuk evlerinde çalışan personellerin "çocuk evi" modeline bakış açılarını ve deneyimlerini anlamak ve keşfetmek amaçlanmaktadır. Yapılan çalışmaların çoğunlukla çocuk evinde kalan çocuklarla ilgili olması, personelle yapılan çalışmanın çok az olması, bu çalışmayı önemli ve değerli kılmaktadır.

2.ÇOCUĞUN YETİŞTİRİLMESİNDE AİLENİN ÖNEMİ

Aile, toplumsallaşmanın kaynağında yer alması bakımından toplumun en temel fonksiyonlarını yerine getiren kurumların başında yer almaktadır. Çocuğun gelişimi ve sağlıklı bir insan olabilmesi için duygusal, sosyal, kültürel ve ekonomik, gereksinimlerinin karşılanması çok önemlidir. Bu, büyük ölçüde çocukluk deneyimlerine bağlı olmaktadır. Çocuğun bu dönemde deneyimlerini en iyi şekilde tamamlayabileceği, güvenebileceği ve destek göreceği bakıcıların bulunduğu en uygun yer ailedir (Uslu, 2011: 16).

Dünyada ve ülkemizde çocuğa yönelik refah politikaların temel odağı, çocukların öz ailesi yanında bakılmasını destekleme yönündedir. Çocuklar hakkındaki en önemli uluslararası belgelerin başında gelen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nde "**çocuk duygusal bir bağlılık, ahlaki ve maddi bir güvenlik ortamı içinde büyüme hakkına sahip olmalıdır**" (İlke, 6) ifadesi yer almaktadır. Ailenin çocuğun yetiştirilmesindeki önemini vurgulayan bu ilkeden hareketle gelişmiş ülkeler, kurum bakımını en aza indirip, ağırlığını iyi örgütlenmiş koruyucu aile bakımına vermektedir (Akyüz, 2000:475).

Çocuğu ailesi yanında yetiştirilmesi noktasında desteklemek, bir anlamda ailenin güçlendirilmesini sağlayacak uygulamalar ve politikalar oluşturmak anlamına da gelmektedir. Bu anlamda gerçekleştirilecek adımlara rağmen çocuğun ailesi yanında bakımının sağlanamadığı anlaşıldığında, aileye seçeneğe olabilecek bakım türlerinin çocuk için zorunlu haline gelmesi kaçınılmaz olacaktır (Karataş, 2007:8-9). Çocuğun korunması ve aileyi korumagüçlendirme dengesinin dikkatli bir şekilde kurulması gerekmektedir. Fakat her ailenin çocukların korunması ve yetiştirilmesi konusunda her zaman uygun bir ortam sağlayamayabileceği (Acar, 2012:19) üzerinde durulması gereken bir diğer noktayı oluşturmaktadır.

TİDSAD

Devlet öz ailesi yanında bakılamayan korunma ihtiyacında olan çocuklara karşı sorumluluğunu kanunlar, yönetmelikler ve uyguladığı farklı hizmet modelleri aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Çocuk refah alanında çocukları korumaya yönelik kanunların başında 5395 Sayılı "**Çocuk Koruma Kanunu**" gelmektedir. Bu kanun çocuğun ailesi yanında yetiştirilmesi ve/veya desteklenmesini gerekliliğine vurgu yapmaktadır. "**Koruyucu ve destekleyici tedbirler ile çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında tedbirler almayı amaç edinmektedir**" (Md.5). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ise kullandığı paradigma ve içerdiği kapsamı açısından önemli bir gelişim ve değişim yaratmıştır. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun da yer alan ve hayırseverlik yaklaşımlarına vurgu yapan korunmaya muhtaçlık kavramı yerine modern çocukluk paradigmasına uygun olarak korunma ihtiyacı içinde olan çocuk kavramı kullanılmıştır. Muhtaçlık kavramı yerine ihtiyaç kavramının öne çıkarılması, hayırseverlik anlayışının yerini hak temelli anlayışa bıraktığı şeklinde algısal anlamda ciddi bir paradigma değişikliğini (Acar, 2012:21) ifade etmektedir.

Çocukların ailesi yanında bakımını desteklemek amacıyla yürürlüğe konan bir diğer önemli yönetmelik ise, "**Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkındaki Yönetmelik**"tir. Bu yönetmelik ile çocuğun kurum bakımına alınmasına neden olabilecek ekonomik ve sosyal yoksunlukların önlenmesini sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik olarak desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bu sayede çocuğun aile ortamından uzaklaştırılmadan aileyi destekleyerek bakımının sağlanması hedeflenmektedir. Yönetmelik kapsamında desteklenecek çocuklar ise şöyle tanımlanmıştır: "**Ekonomik yoksunluk nedeniyle, desteklenmedikleri takdirde korunmaya muhtaç duruma düşecek olanlardan haklarında bakım tedbiri kararı alınmaksızın sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlandırılarak ailesi veya yakınları tarafından bakılabilecek çocuklar**" (Md.6). Bu kanun ve yönetmeliklerin kapsamı bağlamında düşünüldüğünde ülkemizde çocuğu ailesi yanında desteklemenin nihai hedef olduğu görülmektedir.

3.ÇOCUĞUN KORUNMA İHTİYACINDA OLMASINA NEDEN OLAN AİLE KRİZLERİ

Aile, neslin devamlılığı, ekonomik ilişkilerin düzenlenmesi, çocukların sosyalleşmesi, cinsel birlikteliğin meşrulaştırılması, içinde barındırdığı üyelerine duygusal doyum sağlaması gibi pek çok işlevi bulunan toplumsal yapının merkezi konumunda olan bir kurumdur. Ailenin bilinen 4000 yıllık geçmişi değerlendirildiğinde yüzyılımızdakine benzer risklerle hiçbir dönemde karşılaşmamıştır. Bu risk durumların başında boşanmanın ve tek ebeveynli ailelerin artışı, evlilik ve çocuk sahibi olmanın reddedilmesi veya mümkün olduğunca geciktirilmesi; (Şentürk, 2008:8) ekonomik yoksulluğun giderek artışı, çocuğun aile içinde ihmal ve istismara maruz kalması ve aile içi şiddet gelmektedir. Bu bağlamda ailenin karşılaştığı risk durumlarını şöyle ayrıntılandırabiliriz:

Boşanma oranlarındaki hızlı artış, toplumsal değişimle beraber aile hayatında da çeşitli dönüşümler yaşanmıştır. Dönüşümler bazen ailenin kriz durumlarıyla karşılaşmasına ve aile birliğini sekteye uğratabilecek durumlara sebebiyet vermiştir. Bu krizlerin başında aile çözümlerine neden olan boşanma gelmektedir. Karşılanmayan beklentilerin oluşması, sağlıklı

TİDSAD

bir şekilde düzenlenmesi ve yürütülmesi mümkün olmayan ilişkiler, evlilik birliği içinde tartışma ve çatışmaların giderek artması sonucunda eşlerin hukuki ve sosyal olarak evliliklerini sonlandırmaları olarak tanımlanan boşanmanın pek çok boyutu bulunmaktadır (Şentürk, 2008:13). Günümüzde evlilik, eskiden olduğu gibi yaygın kurumların başında gelmektedir. Evlilik yolunun başında tüm çiftler mutlu ve ömür boyu sürecek bir birlikteliği arzu ederler. Fakat aileyi çeşitli krizlerle karşı karşıya kalarak evliliğin sürdürülememesi durumunda boşanma ile aile birliği sona erdirilmektedir.

2017 TÜİK verilerine göre ülkemizde boşanan çiftlerin sayısı bir önceki yıla göre %1,8 artış göstermiştir. Kaba boşanma hızı binde 1,6'ya ulaşmıştır. Boşanmanın çocuk üzerinde örseleyici etkisi bulunmaktadır. Bu etki, mali desteğin ötesinde ebeveynlerinin ayrılmasından kendini sorumlu tutması, bir ebeveynin sevgisinden uzak kalması, ruhsal ve davranışsal sorunlar yaşaması ve okuldan uzaklaşma gibi sorunlara (Macionis, 2013: 477) sebebiyet vererek çocukların yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Çocuklar aynı zamanda gelecek nesillerde kurulacak ailelerin mimarlarıdır. Çocukların boşanma olgusuna aşina olması, kendi kuracağı evlilik birliği içinde kolaylıkla aklına gelebilecek seçenek olmasına da neden olmaktadır. Yurt dışında yapılan araştırmalar da boşanmış ebeveynlere sahip olmanın boşanmayı kolaylaştırıcı bir rol oynadığını kanıtlanmıştır (Amato, 2000:1275). Her ne kadar boşanmadan çocukların olumsuz etkilendiğine dair sonuçlar karşımıza çıksa dahi sorunlu bir evlilik ile baş etmek çocuklar için daha yıpratıcı olabilmektedir. Hüseyinoğlu (2017), kurum arşivinde kurum bakımında kalan çocukların dosyalarını inceleyerek gerçekleştirdiği çalışmada söz konusu çocukların %53,1'nin ebeveynlerinin boşanmış olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca yine aynı çalışmada kurum bakımına alınma nedenlerinin başında %22,8 ile boşanma gelmektedir. İkinci sırada ise ekonomik yoksulluk sıralanmaktadır.

Boşanmanın önemli sonuçlarından biri ise, tek kişilik hane halkı sayısında artışa neden olmasıdır. TÜİK'in tek kişilik hane halkı oranlarına bakıldığında 2014 yılında %13,9 iken; 2016 yılında bu oranın %14,9'a yükseldiği görülmektedir. ABD'de şu anda çocukların %26'sı tek ebeveynle yaşamaktadır (Macionis, 2013:478). Tek ebeveynle yaşayan çocukların çoğunluğunun annesiyle yaşadığı düşünülürse kadının mağduriyetinin arttığı ve yoksulluk riskiyle daha fazla karşılaştığı söylenebilmektedir.

Yoksulluk, mutlak ve görece olmak üzere iki kategori ile açıklanmaktadır. Mutlak yoksulluk, barınma, yeme-içme gibi en temel hayati ihtiyaçların karşılanamama durumunu ifade ederken; görece yoksulluk ise toplumda yaşayan bireylerin asgari yaşam standardının altında hayatını devam ettirme durumunu ifade etmektedir. Amartya Sen ise, yoksulluğu "yapabilirlik" kavramıyla açıklayarak yoksulluğa farklı açıdan yaklaşmıştır. Ona göre yoksulluğun asıl nedeni, bireylerin açlık, barınma sorunu, süregelen hastalıklar ve eğitimsizlik gibi durumlardan kaçınma yetisinin olmamasıdır. Böylece yoksulluğu sadece ekonomi bileşenleriyle açıklayan kuramları eleştirmiştir.

Porto Riko ve Meksika şehirlerinde yaşayanlarla yaptığı yoksulluk araştırmalarıyla ünlü Oscar Lewis, yoksulluk kültürü kavramsallaştırılmasıyla dikkat çekmiştir. Ona göre yoksul insanların yaşadığı alt kültür, onların mücadele etme yeteneğini çökerterek alt-kültür içinde sıkışıp kalmalarına sebebiyet vermektedir. Böylece yoksul kültür içinde yetişen çocuklar,

TİDSAD

durumlarını kabullenerek yoksulluğun kendini yeniden üreten çemberine dahil olmaktadır (Macionis, 2013:290). Yavuz, 2016; Hüseyinoğlu, 2017; Yazıcı, 2013 çocukların kurum bakımına alınma nedenlerini inceledikleri çalışmalarında, ebeveynlerin boşanmasından sonra ikinci olarak kurum bakımına alınma nedeninin ekonomik yoksulluk olduğu sonucuyla karşılaşmışlardır.

İhmal ve istismar, toplumsal yapının kültürel etkenleri nedeniyle çocuklara yönelik ihmal ve istismar ancak son 30-40 yıldır Dünya gündeminde bir sorun olarak görülmüştür. Bu farkındalıktan sonra bilimsel ve yasal anlamda önleme, tedavi, rehabilitasyon çalışmaları üzerine durulmuştur (Özbesler ve İçağasıoğlu Çoban, 2013:139). Çocuğa yönelik ihmal ve istismar, çocuğun biyo-psikososyal bakımdan gelişimini engelleyecek her türlü hareket olarak tanımlanabilir.

Çocuğa yönelik ihmal ve istismar davranışının belirlenebilmesi muğlak bir konudur ve toplumların kültürel yapısına göre değişebilmektedir. Muğlak olmasının bir diğer sebebi ise, ihmal ve istismar davranışının çok boyutlu olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle toplumda yaygın olarak kabul edilen çocuk yetiştirme yöntemleri ihmal ve istismarın kesin olarak görülmesini engellemektedir (Özbesler ve İçağasıoğlu Çoban, 2013:140). Çocuğa yönelik ihmal ve istismar, fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik olarak gerçekleştirilebilmektedir.

Çocuğun kurum bakımına alınma nedenlerinin incelediği çalışmalar (Yavuz, 2016; Hüseyinoğlu, 2017; Yazıcı, 2013), ihmal ve istismar nedeniyle koruma altına alınmanın boşanma ve yoksulluktan sonra üçüncü sırada yer aldığını ortaya koymuşlardır.

Aile içi şiddet, insan bedeninin ruhsal, fiziksel dengesini ve bütünlüğünü zarara uğratacak aile üyesinden birinin diğeri üzerindeki ruhsal, fiziksel ve cinsel tacizi (Macionis, 2013:477) olarak tanımlanabilir. Aile içi şiddet her ne kadar fiziksel zararlar eş tutulsa da aslında fiziksel zararın ötesinde şiddet mağdurunun güven kaybı yaşamasına ve düzenli ilişkiler kurmakta zorlanmasına sebebiyet vermektedir (Cherlin ve ark., 2004). Aile içi şiddet, yapılan çalışmalarda kurum bakımına alınma nedenleri noktasında doğrudan bir veri olmamasına rağmen çocuğa yönelik ihmal ve istismar oluşturacak davranışlar içerisinde yer aldığı söylenebilir. Çocuğun doğrudan şiddete maruz kalmasının yanında aile içi şiddete tanık olmakta çocuk için travmatik ve örseleyici olabilmektedir.

4.DEĞİŞEN PARADİGMA ÖRNEĞİ: ÇOCUK EVLERİ MODELİ

Sosyal hizmetin en önemli alanlarından çocuk refahı alanı kamusal çocuk koruma kurumlarınca ihmal istismar ve kötü muameleye uğradığı rapor edilen çocukların sorunlarına çözüm bulmayı hedefleyen, koruyucu önleyici rehabilite edici hizmetleri içermektedir. Çocuk refahı hizmetleri, korunması gereken çocuklar sorununa sağlıklı çözümler bulabilmek amacıyla tarihsel süreçte giderek güçlenmiştir. Çocukların korunmasına yönelik tüm dünyada ve ülkemizde yirminci yüzyılın çocuklara ilişkin en önemli belgesi Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Ülkemizde bu sözleşme, 1990 yılından beri kabul edilmiştir (Yolcuoğlu, 2015:92-93).

Uzunca yıllar ülkemizde çocuğun korunmasına yönelik politikalar, "kurum bakımı" üzerine yoğunlaşmış ve bu yönde çalışmalar yapılagelmiştir. Son zamanlarda ise öncelik çocuğun ailesi yanında imkanlarının geliştirilerek aile ortamından ayrılmadan bakılmasına yöneliktir. Eğer çocuğun aile yanında bakımı mümkün olmuyorsa; kurum bakımı yerine ev tipi bakım modelinin uygulanması amaçlanmaktadır. İşte bu nedendir ki, bir kışla tipi kurum bakımı olan yetiştirme yurtları kapatılarak yerine ev tipi kurum bakımı olan çocuk evi modeli yaygınlaştırılmıştır.

Türkiye'de de yaygın bir şekilde uygulanan kurum bakımının hem maliyetli oluşu hem de birçok olumsuz yönünün ortaya çıkmasıyla bu bakım yöntemine alternatif model oluşturulmaya başlanmıştır. Bu modele göre çok sayıda çocuğun bir kurumda bir arada kalması yerine çocukların ev ortamında kalması planlanmıştır. Bu planlamalar arasında çok önemli bir yere sahip olan proje öncelikle "Sevgi Evleri" projesidir. Proje ile çocukların kuruluş bakımı yerine daha küçük birimlerde, küçük ve müstakil binalardan oluşturulan site içerisindeki evlerde bakımları sağlanarak (SHÇEK) çocukların aile ortamına benzer yapı ve ilişki içerisinde sağlıklı ve kendine güvenen bireyler olarak büyümeleri ve topluma kazandırılmaları hedeflenmiştir. Bu bağlamda sevgi evleri uygulaması çocuk evlerinin temelini oluşturmuştur (Tornacı, 2008: 27–28; Kahraman, 2007: 57 akt. Yazıcı, 2008:508)

Çocuk evi, her ilin sosyo-kültürel ve fiziksel yapısı, çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde, tercihen il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil evlerde 0-18 yaş grubunda 5-8 çocuğun yaşadığı yeni hizmet modelidir. Çocuk evleri arkadaşlık komşuluk ve mahalle gibi kavramları doyasıya yaşayarak öğrenilebilecek, toplumla iç içe ve toplumun değerlerini, kültürünü bilerek ayakları üstüne basabilen bir gençlik yetiştirmek amacıyla yeni bir bakım modeli olarak yaygınlaştırılmaya devam edilmektedir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2015 Aralık verilerine göre ülkemizde 1.057 Çocuk Evi bulunmakta ve burada 5.366 çocuğa bakım hizmeti verilmektedir (çocukhizmetleri.gov.tr Erişim Tarihi: 12.03.2016).

Çocuk evlerinde çocukların; toplumsal hayata uyum sağlamaları, kalabalık kuruluş bakımından kaynaklı olumsuzlukların azaltılması, kendine güvenen ve geleceğe umutla bakabilen çocukların yetiştirilmesi, arkadaşlık, komşuluk, mahalle gibi kavramlar ile örf-adetleri, toplumsal değerleri yaşayarak öğrenmeleri hedeflenmektedir (Başer, 2013:50).

5.YÖNTEM

5.1.Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Araştırmacı, görüşme yöntemini kullanarak görüşme yapılan kişinin içsel dünyasına girmeye ve olayları onun perspektifinden anlamaya ve kavramaya çalışır (Patton, 2015: 121). İşte bu anlama ve kavrama saiklerinden hareketle bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak süreç gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı bir şekilde önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolü hazırlar. Fakat çalışmanın gidişatına göre değişik ya da alt sorular da çalışmanın akışını etkileyebilmektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 283).

5.2.Araştırmanın Özneleri ve Özellikleri

Araştırma, Ankara Merkezde bulunan Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezinde çalışan çocuk evlerinde en az beş yıl çalışmış olan 7 personel (Bakım elemanı, Ev Sorumlusu ve Yönetici) ile gerçekleştirilmiştir. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi, ilgili yönetmeliğe göre il müdürlüğü bünyesinde oluşturulan, çocuk evlerinin bağlı olduğu birimi tanımlamaktadır.

Araştırmaya katılanlar, çocuk evlerinde çalışan bakım elemanları, sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler ve Çocuk Evi Koordinasyon Merkezi'nde çalışan yöneticilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların demografik özellikleri de şöyledir:

Katılımcılar	Çalıştığı Pozisyon (Meslek)	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Medeni Durum	Kaç Yıldır Çalıştığı
A.B.	Bakım Elemanı	46	Kadın	Lise Mezunu	Evli (3 Çocuk)	8
C.D.	Ev Sorumlusu (SHU)	30	Kadın	Üniversite Mezunu	Bekar	6
E.F.	Ev Sorumlusu (SHU)	29	Kadın	Üniversite Mezunu	Evli (1 Çocuk)	5
G.H.	Ev Sorumlusu (SHU)	49	Kadın	Üniversite Mezunu	Evli (3 Çocuk)	7
I.J.	Ev Sorumlusu (Öğretmen)	43	Kadın	Üniveriste Mezunu	Evli (2 Çocuk)	8
K.L.	Ev Sorumlusu (SHU)	53	Erkek	Üniversite Mezunu	Evli (1 Çocuk)	10
M.N.	Yönetici (Çocuk Gelişimci)	55	Kadın	Üniversite Mezunu	Eşi Vefat Etmiş (Bekar)	9

5.3.Araştırma Soruları

Bu araştırma, çalışmanın amacına göre aşağıda yer alan 3 temel soru sorulmuştur. Çocuk Evi modeli ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Çocuk evinde yaşadığınız deneyimler nelerdir? Çocuk Evinin geliştirilmesi ile ilgili önerileriniz nelerdir?

Bu sorulara verilen cevaplar ve mülakatların gidişatına göre bazı alt sorular da sorulmuştur. Çocuk evinde yaşadığınız sorunlar nelerdir? Çocuk evinin gelişimi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Yaşadığınız sorunlardan bahsedebilir misiniz? v.b görüşmenin sürecine uygun alt sorular sorulmuştur.

5.4.Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak katılımcılara 3 açık uçlu sorulmuştur. Derinlemesine görüşmeler esnasında araştırmanın amacına ulaşabilmek için katılımcılara ek sorularda yöneltilmiştir. Görüşmelerin ortalama süresi yaklaşık olarak 1(bir) saattir. Araştırmanın yapıldığı Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi aynı zamanda çalışmacının uygulama yaptığı kurumdur. Araştırmacının ve katılımcıların birbirlerine olan yakınlığı ve samimiyeti, çalışmanın bu samimiyet üzerine kurulmasını sağlamıştır. Araştırma Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nde toplantı odasında bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle katılımcılara çalışma hakkında ve çalışmanın gizliliği hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca araştırma esnasında ses kayıt cihazı kullanılmış ve cihazın kullanılabilmesi için katılımcılardan izin alınmıştır.

5.5.Veri Oluşturma Süreci

Araştırmanın soruları amaçları çerçevesinde belirlendikten sonra bu araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen çocuk evleri personeli ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler için personelin iş durumu göz önünde bulundurularak uygun yer, tarih ve saat belirlenmiştir. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılması, çalışmaya katılan katılımcılardan daha ayrıntılı bilgi almak ve konuyu tam olarak anlayabilmek içindir.

İlk olarak Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nde çalışan personelle yapılan görüşmelerin ses kayıtları, yazılı metne dönüştürülmüştür (transcript). Her bir görüşme yaklaşık olarak 10-14 sayfa sürmüştür. Görüşmelerin metne çevrilmesinden sonra kategorilerin belirlenmesine geçilmiştir. Kategorilerin oluşturulmasıyla birlikte sınıflandırılmaların da muğlaklıktan kurtularak net olması sağlanmıştır. Nitekim nitel araştırmada verilerin indirgenmesinin, sınıflandırılmasının ya da azaltılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Kuş, 2012; Creswell, 2013). Sınıflandırmanın ya da indirgemenin amacı, başlangıçta araştırmacıya çok kapsamlı ve geniş gelen karmaşık verilerin netleştirilmesini sağlamaktır.

Yapılan çalışmada katılımcılara üç temel soru sorulmuştur. Bu soruların sorular, katılımcıların "çocuk evi" modeline ilişkin deneyimlerini ve görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Verilen bu cevaplar ışığında, görüşmeden elde edilen veriler, "Emekleyen bebekten yürüyen çocuğa geçiş", "Mesai-siz mesai", "Hak eden çocuk", "Öneriler" kategorileri aracılığıyla analize tabi tutulmuştur.

6.ANALİZ

“Emekleyen Bebekten Yürüyen Çocuğa Geçiş”

Çalışma esnasında katılımcıların demografik özelliklerine dair sorular sorulduktan sonra, ilk olarak çocuk evi modeli ile ilgili görüşleri ve deneyimleri sorulmuştur. Bu çerçevede araştırmanın gidişatına göre çocuk evinin geçmişten günümüze nasıl bir gelişim ve değişim geçirdiği sorulmuştur. Katılımcıların hemen hemen tamamı çocuk evi modelinin geçmişinden bugününe hem çocuklar hem de işleyişle ilgili olarak çok ciddi değişimler ve gelişimler geçirdiğinden bahsetmişlerdir. Bu değişimler özellikle öncelikle bu kurum bakımının ilk kurulduğu zamanlarda bir mevzuat dayanağının olmamasından kaynaklanan sorunların artık olmaması üzerine temellendirilmiştir. Bu çerçevede çocuk evlerinin yeni açıldığı zamana göre daha iyi durumda olduğu bütün katılımcılar tarafından hemfikir olunan bir konuyu oluşturmaktadır. Çocuk evleri ilk kurulduğu zamanlarda herhangi bir yönetmeliğe dayandırılmamanın pek çok soruna ve düzensizliğe yol açtığı ayrıca çocuklar açısından da onların psikolojik, biyolojik ve sosyal gelişimi için uygun uygulamalar gerçekleştirilmediğinden bahsedilmiştir.

Bu konu ile ilgili ifadeler şöyledir:

K.L. (Koordinasyon Merkezi Çalışanı, Üniversite Mezunu, 53 yaşında, 10 yıldır burada çalışıyor): “Yani çocuk evinin gelişimini anlatırken çocuk evinin ilk zamanlarını emekleyen bir çocuk gibi düşünün. Emekleyen çocuk yavaş yavaş yürümeye başladı. Ondan sonra konuşmaya başladı, sorunlarını çözdü, geliştirdi ve büyüdü. Personel sayısı arttırıldı, yeterli ve uygun bina yapıldı. Çocuk evinde çalışan personel çocuklara nasıl davranacağını öğrendi. Eğitimler yapılıyor bunun için mesela. Yani artık emekleyen çocuk, koşmaya başladı.”

Çocuk evinin gelişimini “emekleyen çocuk” metaforuyla açıklayan bu katılımcının bu kurumda çalışma deneyimleri göz önüne alındığında; görüşlerinin çarpıcılığı dikkat çekicidir. Diğer taraftan çocuk evinde çalışan bir bakım elemanının ifadeleri özellikle çocukların psiko-sosyal gelişimi açısından çocuk evlerindeki değişimin resmini çizmektedir.

A.B. (Bakım Elemanı, 46 yaşında, Lise Mezunu, Evli): “O zamanlar (Çocuk evi ilk kurulduğu zaman) çocukların kıyafetleri hep birlikte yıkaniyordu, belli tip kıyafetler alınıyordu, çocukların istediği gibi olmuyordu. Şu anda çocuklar hangi kıyafeti istiyorsa onu alıyoruz. Mesela benim sorumlu olduğum evde kalan kızlar bana söylüyorlar işte şu markaları giyinmek istiyorum diye bende onları oralara götürüyorum. Şu anda fatura aldığım müddetçe çok sınırları aşmadığımız müddetçe istediğimiz yerden alabiliyoruz. O zamanlar mevzuat dayanağımızda bulunmadığından çok sıkıntı çektik. Harçlıklar bu kadar kolay alınamıyordu, istediğimiz yerden alışveriş

yapamıyorduk, tek tip malzemeleri kullanmak zorunda kalıyorduk çocuklar. Şu anda çocuklar hangi kıyafeti istiyorsa onu alıyoruz."

Bakım elemanı ve ev sorumlusu arasındaki bakış farklılığını görebilmekteyiz. Koordinasyon merkezi çalışanı çocuk evinin gelişimine bakış açısı olarak çocuk endeksli iken; bakım elemanının bakış açısının ise daha çok personel endeksli olduğu görülebilmektedir. Bir başka ev sorumlusu ise, ilk kurulduğu zamandan şimdiye bürokratik işlemler konusunda nasıl bir farklılığın ve gelişimin olduğunu şöyle ifade etmektedir:

I.J. (Öğretmen, Üniversite Mezunu, Evli, 8 yıldır çocuk evinde çalışıyor): "Eskiden biz bir alışveriş yapmak için 3 ayrı marketten fiyat alıp, onları merkeze bildirdikten sonra en uygun yerde alışverişimizi yapardık. Marketler bizden kaçırdı yani. Şimdi istediğimiz yerden rahatlıkla fatura olmak koşuluyla yapıyoruz. En rahat dönemimiz bence."

2005 yılında kurulan "Çocuk Evi" modelinin ilk başlarda mevzuat dayanağının olmaması, koordinasyon merkezinin birkaç yıl sonra müdürlük olması ve koordinasyon merkezine ait binanın olmaması hemen hemen bütün katılımcılar tarafından kabul edilen ve değişimin kilit noktası olarak görülmektedir. Fakat şu andaki çocuk evleri gelişimine dair bütün katılımcılar, çocuklar için kurum bakımına kıyasla çok iyi bir model olduğunu düşünmektedirler. Benzer sonuçlara Başer'in yaptığı çalışmada da ulaşılmıştır. Başer (2013), 90 çocuk evi personeliyle yaptığı çalışmasında, katılımcıların tamamının çocuk evinin çocuğun bakımı için en uygun model olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

"Hak Eden" Çocuk

Çocuk evinde çalışan personele "çocuk evi" modeli ile ilgili görüşleri sorulduktan sonra görüşme seyrine göre hem çocuk evinde kalan çocuklar hem de çocuk evinde çalışan personel hakkında alt sorular sorulmuştur. Katılımcıların hemen hemen tamamı, "çocuk evinde" kalan çocukların burada kalmayı hak etmediğine dair görüşler beyan etmişlerdir. Çocuk evi sisteminin çocuğun gelişimi için uygun bir model olduğunu ifadelerine eklemelerine rağmen, çocuk evinde kalan çocukların çoğunun burada kalmayı hak etmediğini, gerçekten burada kalmaya ihtiyacı olanların ise kalmadığını ifade etmişlerdir. Çocuk evinin imkanlarından ve çocuklar için pek çok olumlu tarafından bahsedilmiştir. Çocuk evinde çalışan personelin dahil edildiği çalışmada, katılımcıların çoğunluğu çocuk evinde kalan çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik durumları göz önüne alındığında, çocuk evlerinin çok lüks olduğundan ve çocukların kendi hayatlarına dönmekte zorlanacaklarından bahsetmişlerdir. Konu ile ilgili şu ifadelerde bulunulmuştur:

I.J. "Ben haksızlıkla kalan çok çocuk olduğunu düşünüyorum. Anne baba keyiften veriyor. Çocuk bakmak kolay iş değil. Devlet memuru daha kolay alıyorlar diye aileler çocuk evlerine bir şekilde vermenin yollarını arıyorlar. Bu çocuklar hazırcılığa ve her şeyin hemen yapılmasına alışıyorlar."

Her ne kadar personelin çocuğun alımı ile ilgili belli endişeleri olsa dahi çocukların çocuk evine gelişi ilgili yönetmelikle düzenlenmektedir. İlgili yönetmeliğe³ göre çocukların çocuk evine kabulü Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nde çalışan meslek elemanlarından oluşan komisyonca karar verilmektedir (Madde-1/e). Diğer taraftan çocuk evinin çocuklar için uygun model olup giderek bu özelliğini kaybettiğinden bahseden katılımcıların ifadeleri de şöyledir:

M.N. (Koordinasyon Merkezinde Yönetici, 55 yaşında, Üniversite Mezunu): "çocuk evi modeli tabi ki kurum bakımına göre daha spesifik daha özel ve bire bir ilginin olduğu bir modeldir. Fakat artık özelliğini kaybediyor, buraya ev yaşamına uyum sağlayabilen çocukların alınması gerekiyor. butik çocuk evi olmaktan çıkıyorlar. Ama yine de toplu bakıma göre daha iyi olduğunu söyleyebiliriz."

G.H. (Koordinasyon Merkezi Çalışanı, 49 yaşında, Üniversite Mezunu, Evli): "Çocuk evleri korunmaya muhtaç çocuklar için en iyi model bence. Ancak şimdi biraz kaybetti gibi. Eskiden özel çocuklar yani hem akademik olarak başarılı hem de ev ortamına uyumlu çocuklar gelirdi. Ayrıca zihinsel ve bedensel özrü olan çocukların da buralarda kalmaya başlanması, yönetmeliğinde çiğnenmesi anlamına geliyor. Bazen evlere uygun çocuklar olmayınca mecbur kalıyoruz."

K.L.: "Çocuk Evleri Yönetmeliğinde geçen çocukların niteliklerine uyulması gerekiyor. Ayrıca diğer kurum bakımı hizmetlerinden yararlanmayanların ve burada kalmaya uygun çocukların gelmesi gerekmektedir."

Yine çocuk evlerinin işleyişine dair yönetmeliğe göre çocuk evine kabulü yapılan çocukların ruhsal veya zihinsel özürlü olmamasına, sürekli bakım ve tedavi gerektiren sağlık sorununun bulunmamasına dikkat edilir, şeklinde ifade edilmektedir (Madde-4/b). Bu yönetmeliğe rağmen MR'li çocukların alınması, hem personel hem de çocuk evinin işleyişine yönelik bazı sorunlara yol açabilmektedir.

Çocuk evlerine yerleştirilecek çocuklarda dikkat edilecek husus çocukların ağır ruhsal veya zihinsel özürlü olmaması, sürekli bakım ve tedavi gerektiren sağlık sorununun bulunmamasıdır. Çocuk evlerine kabulü yapılan çocuklardan uyum sorunu yaşayan çocuklar için psikolog veya psikiyatrist desteği alınarak çocuğun eve uyum sağlaması yönünde mesleki çalışmalar yapılır.

Diğer taraftan personelin çoğunluğu ailelerin buraya çocuklarını iş bulma imkanları yüksek olduğunu düşündükleri için gönderdiklerini şu sözlerle ifade etmektedirler:

A.B. "Çocuk evlerinin gelişmesi için denetimin fazla olması gerekiyor. Örneğin çocuklar burayı memur olmak için kullanıyor. Ailelerin de algısı bu yönde. Çocuklar aileleriyle görüşürken; sen burada devlet memuru olacaksın diye telkin verdiklerini bizzat

³ Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

duydum. Devlet bana bakmak zorunda diye bir algıları var. Bu anlayış ailelerinden bir kültür olarak geliyor."

Bir diğer katılımcı ise çocuk evi modelinin bir şekilde aileler aracılığıyla teşvik edildiğini şu sözlerle belirtmiştir:

C.D. "Aileler hatta birbirlerine çocuklarını çocuk evine göndersin diye teşvik ediyorlarmış. Birbirlerine şöyle bir sistem var, istediğimiz zaman çocuğumu görebiliyorum, konuşabiliyorum, devlet memuru da olacak büyüyünce, çok da iyi bakılıyorlar, sizde gönderin gibi şeyler söylüyorlar. Çok küçük nedenlerle alındığını düşünüyorum. Alternatif yollar bulunabilir."

Başka bir ev sorumlusu ise, sadece ailelerin değil çocuklarında Çocuk Evi'ni arkadaşlarına özendirerek anlattığını belirterek şöyle ifade etmiştir:

I.J.: "Çocuklar Çocuk Evi'nin reklamını yapıyorlar. Daha birkaç gün önce şahit oldum. Benim çocuklarımdan biri okulda arkadaşlarına demiş ki: bak bize çok para veriyorlar, sizde ailenize söyleyin bir yalan söylesinler sizde gelin."

E.F.: "Devlet memuru olmak için bırakan aileler oluyor. İşte 16-17 yaşlarında kuruma bırakalım, kolaylıkla iş bulur diye düşünebiliyorlar. Tabi ki bunu açıkça söylemiyorlar. Altta yatan neden bu."

Çocuk Evi'nde kalan personelin çocukların hak edip etmediklerine dair algısı daha çok aileye endekslidir. Yani genel inanç olarak eğer ailesi varsa ve ihmal ve istismar gibi bir durum bulunmuyor ise, ailelerin kuruma vermesini haksızlık olarak görüyorlar. Yani ailesi olmayan çocuğun bu kurumda almayı hak ettiğine dair algıları bulunmaktadır. İstatistiklere bakıldığında çocuk evinde kalan çocukların çoğunluğunun ailesinin (en azından anne-baba) olduğunu göstermektedir. Yaşar ve Dağdelen (2013) yaptıkları çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Çıkan sonuçlar kurum bakımında olan gençlerin büyük bir çoğunluğunun anne ve babalarının hayatta olmasına rağmen kurumda yaşadıklarını ortaya koymuştur.

"Mesai-siz Mesai"

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, personelin kendi denetimi ve mesai kavramı üzerine düşünceleri ve deneyimleridir. Özellikle katılımcılardan ev sorumlusu pozisyonunda çalışanların mesai konusunda -daha doğrusu mesai-sizlik- sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çocuk evi sorumluları, büyük ölçüde mesailerini sorumlusu oldukları çocuk evinde geçirmekte, özveri ile genellikle 7 gün 24 saat şeklinde çalışabilmektedirler. Çocuk evinin işleyişi, çocukların kabulü, yerleştirilmesi, uyumu, yetiştirilmesi, eğitim-öğretim-sağlık takipleri, aile ve yakınları ile görüşürülmesi, çevre ile sağlıklı ilişki kurulması, her çocuk için yaş, özür, eğitim, ilgi ve isteklerini göz önünde bulundurarak günlük yaşam planlarının hazırlanması ve uygulanması, ziyaretçisi olmayan çocukların koordinasyon merkezine

bildirilerek çocuk hakkında uygun kararlar alınmasının sağlanması gibi pek çok görevi yerine getirmektedirler. Mesai durumları ile ilgili şu ifadeleri dikkat çekicidir:

C.D.: "Mesela gece gündüz telefonlarımız susmuyor. Gecenin bir yarısı arayabiliyorlar. Mesai kavramımız yok. Dinlenme zamanımız yok, öyle bir hakkımız yok yani."

E.F.: "Mesainin olmamasından dolayı bazen çok sıkıntı yaşayabiliyorum. Küçük çocuğum var ve onu gece bırakmam zor oluyor."

Mesainin belirsizliğinin aile yaşantısını etkilediğini ortaya koyan katılımcıların yukarıdaki ifadeleri ile benzer şekilde bir diğer katılımcı yaşadığı sorunları şöyle ifade etmektedir:

A.B.: "Yani bizim pek mesaimiz gecemi gündüzümüz olmuyor. Bedenen çocukların yanında olmasak bile sürekli aklımda onlar oluyor. Ne yaptılar? Ne yediler? Okuldan kaçta döndüler diye sürekli merak ediyorum. Haliyle gönül bağınız da oluyor. Bizim pek mesai saatlerimiz bulunmuyor. Tabi ki ev sorumluları Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezindeki yöneticiler tarafından denetleniyoruz fakat zaten mesaiden çok fazla çalıştığımız oluyor. "

Çocuk Evi'nin sorumluluğunun fazla olmasından ötürü burada mesaiden fazla zaman harcamaları gerekmektedir. Bir diğer başka sorun ise, çocukların ailelerinden kaynaklanmaktadır. Yönetmeliğe göre çocuklarını görmek isteyen ailelerin belirli planlara uymaları ve belli yerde görmeleri gerekmektedir⁴. Fakat bazı aileler bu kurala uymakta zorlanmaktadır. Bu durum da personel açısından sıkıntılara neden olabilmektedir. Bu sorunlar şöyle ifade edilmiştir:

E.F.: "Aslında temel sorun mesai kavramımızın olmaması, ailelerin istedikleri zaman gece gündüz bizi arayabiliyor olmaları. Mesai saatlerimiz olduğu zaman 8.00-17.00 saatleri arasında çalışırız. Sonrasında ise evimize gittiğimizde işimiz işte kalmış oluyor. Ama mesaimizin olmaması sıkıntı oluşturabiliyor. Mesai kavramı olmadığı için telefonumuz 7/24 açık oluyor. Hafta sonumuz da olmuyor yani, sürekli çalışıyor gibiyim."

Çocuk evi sorumlularının ciddi iş yüklerinin ve sorumluluklarının olması, mesaiden fazla çalışmalarına neden olabilmekte ve ciddi sorunlar yaşamalarına sebebiyet verebilmektedir. Bir ev sorumlusu, ortalama 10-18 çocuktan sorumlu tutulabilmektedir. Benzer şekilde Başer, 2013 yılında yaptığı çalışmada çocuk evi personeli, bazen sorunların üstesinden gelmekte zorlandığını ve kendilerini yetersiz hissettiklerini belirttikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca 7 gün

⁴ İlgili Yönetmeliğin 9. Maddesinin g bendine göre, çocukların aile ya da yakın akrabalarıyla görüşmeleri koordinasyon merkezi görevlileri ve ev sorumlusunun yapacağı plan doğrultusunda gerçekleştirilir. Ayrıca çocukların aileleriyle ziyaret edilme sıklığı ailenin/çocuğun talebi doğrultusunda planlanır.

24 saat hizmete hazır olmak ve her an bir sorunla karşılaşabileceğini bilmelerinin onları gerdiğini ifade ettikleri de ortaya çıkmıştır.

Çözüm Önerileri

Araştırmanın son kategorisi ve bir diğer önemli bulgusu, personelin çocuk evinin işleyişine yönelik belirttikleri çözüm önerileridir. Bu çözüm önerileri hem çocuğun gelişimi hem de kurumsal yapılanmanın durumu hakkında görüşleri içermektedir. Bütün katılımcılar, çocuk evleri modelinin çocuklar için kışla tipi kurum bakımına göre çok uygun olduğunu düşünmelerine ve geçmişten günümüze olumlu yönde değişim gösterdiğine dair hem fikir olmalarına rağmen yine de belirli yönlerden-özellikle personel- açısından ciddi sıkıntılarının da bulunduğunu belirtmişlerdir.

Hem çocuk evi personelinin hem de koordinasyon merkezi çalışanlarının ortak kanaati personel yetersizliği ve ev sorumlularına çok fazla sorumluluk verildiğidir. Ev sayısının ve doğal olarak çocuk sayısının arttırılması, hizmet açısından niteliği düşürebilecek bir unsurdur. Diğer taraftan çocukların alımı ve inceleme hakkında da personelin çözüm önerileri bulunmaktadır. Personelin çocuk evinin gelişimine yönelik ifadeleri şöyledir:

C.D. "Bence çocuk evlerinin belli standartlarının olması gerekiyor. Yani benim sorumlusu olduğum evlerin hepsi iyi durumda, standardın çok üzerinde. Normal bir ailenin yaşadığı ev gibi düzenlenmesi gerekiyor. Bence çok lükse kaçılmamalı. Bunun dışında sorunlu çocukların alınmaması lazım. Ayrımın ve denetimin iyi yapılması gerek."

Ev sorumlusunun bu önerisi daha çok çocuk evinin fiziki yapısına yöneliktir. Halbuki çocuk evlerinin işleyişine dair yönetmelikte çocuk evlerinin fiziki yapısına dair hükümler bulunmaktadır. Ev sorumlusunun buradaki çekincesi, çocukların ailelerin çocuk evinin imkanlarına sahip olmamasından dolayı ailelerine gitmekte zorlanmaları ile ilgilidir. Buna benzer bir başka ifade:

I.J.: "Buralar geçici olsun, aile durumunu düzelttiği zaman geri verilmelidir. Aile zorlanmalıdır. Çocuklarına görüşme konusunda sınırlamalar getirilmelidir. Çünkü rahat rahat görüşünce hiç umursamıyorlar. Ailelere durumunu düzeltmesi için süre verilmeli bence. Ve çocukların alımında çok dikkat edilmeli, incelemeler çok detaylı yapılmalıdır. Millet bayılıyor buraya vermeye, imkanları fazla, bu imkanları duyunca bayılıyorlar. İşe girebiliyorlar."

Çocuk evi personelinin arttırılmasına yönelik bir başka çözüm önerisi şöyle ifade edilmiştir:

E.F.: "Çok fazla ev sayısı olduğu zaman ev sorumlusu yeteri kadar ilgilenemiyor bütün evlerle ev sorumlusu. İster istemez daha çok evrak işleriyle uğraşıyorsunuz. Bence en ideali her ev sorumlusunun

sadece iki evinin olmasıdır. Ne yaparsanız da istediğiniz gibi ilgilenemiyorsunuz."

Personel ve çocuk alımı ile ilgili çözüm önerileri bir şekilde aileleri de içine almaktadır. Fakat bir bakım elemanının aileler hakkındaki çözüm önerisi dikkat çekici niteliktedir:

A.B. "kalan ailelere ara ara seminerler verilmeli. Bir şey yapılmalı. Yani sadece çocuklar değil, çocuğu kurumda kalan ailelerde eğitilmeli."

Koordinasyon merkezi çalışanı ise daha özele inerek annelerin eğitilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır:

G.H. "Öncelikle annelerin eğitilmesi gerekiyor bence. Gelen çocukların nedenlerine baktığımızda annelerin ihmali olduğunu düşünüyorum. Korunmaya muhtaç çocuk sorununu azaltmamız için öncelikle annelerin eğitilmesi gerektiğini düşünüyorum."

Bir başka koordinasyon merkezi çalışanı ise, daha makro düzeyde bir çözüm önerisine vurgu yapmaktadır:

K.L.: "Öncelikle çocuğun ailesi yanında kalmasına dair çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Öncelik aile yanında bakım olmalıdır yani. Bence çocukların geldiği yerlere yönelik yatırımlar yapılmalıdır. Çünkü çocukların aileleri, sosyo-ekonomik olarak düşük yerlerde yaşamaktadır. Bu nedenle bu bölgeler kalkandırılmalıdır."

Koordinasyon Merkezi yönetici ise personel ile ilgili çözüm önerilerini şöyle ifade etmiştir:

M.N. "Alt yapı oluşturulup daha koordineli ve denetimli çalışılmalıdır. Ve en önemlisi burada çalışacak personelin gönüllük esasına göre çalışmasına dikkat edilmelidir. Örneğin bir çocuğun aynı bakım elemanı ve ev sorumlusuyla yetiştirilmesine dikkat edilmelidir. Personelin de çocuklara uygun niteliklerde ve onlara örnek teşkil edecek özelliklere sahip olmalıdır."

Görüldüğü gibi çocuk evlerinin gelişimine yönelik çözüm önerileri personelin bulunduğu pozisyona göre değişmektedir. Koordinasyon merkezinde çalışanlar daha çok makro düzeyde öneriler getirirken; ev sorumluları ve bakım elemanları, çocuklar ve onların aileleri ve personelin yaşadığı sorunlara yönelik ifadelerde bulunmuşlardır.

7.SONUÇLAR

Bu çalışmanın amacı, çocuk evinde çalışan personelin yaşadığı deneyimleri ve "çocuk evi" modeline dair bakış açısını anlamak ve keşfetmektir. Bu nedenle nitel araştırma deseni kullanılarak en az beş yıldır bu kurumda çalışan 7 çocuk evi personeliyle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasının ardından veriler dört başlık altında

TİDSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi /The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 18, Eylül 2018, s. 470-489

kategorileştirilerek açıklanmıştır. Bunlar: "Emekleyen Bebekten Yürüyen Çocuğa Geçiş", "Hak Eden Çocuk", "Mesaisiz Mesai" ve "Çözüm Önerileri"dir.

Çocuk evi modeline ilişkin sorulan ilk soru, çocuk evinin geçmişten günümüze nasıl bir değişim gösterdiğine dair personelin görüşleridir. Bu sorudan hareketle çalışmaya katılan personelin tamamı, çocuk evinin olumlu bir değişim gösterdiğine dair hem fikirdir. Bu değişim ve gelişim, hem çocuk evinin bürokratik işlemleri hem de çocukların biyolojik ve psikolojik gelişimleri açısından gerçekleştiğini düşünmektedirler.

Bir diğer kategori ise, çocukların alımı ile ilgili personelin görüşleri üzerine kurulmuştur. Bu çalışma sonucunda araştırmaya katılan personelin çocuk evinde kalan çocuğa yönelik bu kurumda kalmasına dair eleştirel bir tutum içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır. Yani personelin çoğunluğu, burada kalan çocuğun gerçekten burada kalmayı hak etmediklerini düşünmektedirler.

Çocuk evinde çalışan personelin durumuna dair bir diğer kategori mesai sorunlarıyla ilgilidir. İlgili yönetmelikte de geçtiği gibi ev sorumlularına ait bir ofis bulunmamaktadır. Bu nedenle ev sorumlularının mesai zorunluluğu bulunmamaktadır. Fakat mesai kavramının bulunmaması onların lehine değil aleyhine bir durum haline gelmektedir. Çünkü çalışanlar, 7/24 çalıştıklarını ve herhangi bir duruma karşın telefonlarını sürekli açık tuttıklarını belirtmişlerdir. personelin yaşadığı en önemli sorun, bu zamanın bilinmezliğidir.

Son olarak ise, çocuk evinin gelişimine yönelik personele çözüm önerilerinin olup olmadığı sorulmuştur. Çözüm önerileri personelin çalıştığı pozisyona göre değiştiği görülmektedir. Bu çözüm önerileri mikro ve makro düzeylerde belirtilmiştir. Koordinasyon merkezinde çalışan personel daha çok makro çözümler sunarken; çocuk evlerinde çalışan personel ise daha çok evin yapısı ve çocukların alımı ile ilgili önerilerde bulunmuştur. Çocuk evleri modeli, 11 yıldır ülkemizde uygulanıyor olmasına rağmen, kamuoyu tarafından hakkında çok şey bilinmeyen bir alanı oluşturmaktadır. Özellikle yapılan çalışmaların sınırlılığı ve sadece çocuk açısından incelenmesi, bu kurumu bakir bir alan haline getirmiştir. Personele dair çalışmaların daha fazla yapılması hem sorunların görülmesini sağlayacak hem de modelin geliştirilmesine katkı sunabilecektir.

8.KAYNAKLAR

- Acar, H. (2012). Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı X. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu
- Akbaş, E. ve Atasü Topçuoğlu, R. (2009). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu Eleştirel Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 95-104.
- Aktaş A.M., Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çalışan Personel. Koruma Altındaki Çocuklar Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Yayınları No:9, 2004; 159-193.
- Akyüz, E. (1980). Çocuk hakları bildirisi ve Türk hukuk sistemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 13(1-2), 340- 264.

TİDSAD

- Akyüz, E. (2001). "Ulusal Ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının Ve Güvenliği Ve Korunması", İnsan Hakları Eğitimi Dizisi, Meb Yayınları.
- Amato, P. R(2000). "The Consequences Of Divorce For Adults And Children." Journal Of Marriage And Family, 62(2), S.1269-1287.
- Aydın, O. Baran G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme Ve Boşanma, Toplum ve Sosyal Hizmet, 21(2).
- Akyüz, E. (2002). Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması. Ankara: MEB Yayınları.
- Başer, H. (2013). Çocuk Refahı Alanında Yeni Hizmet Modeli "Çocuk Evi Modeli", Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Birleşmiş Milletler (1959), Çocuk Hakları Bildirgesi, Erişim Tarihi: 25.04.2018 (<http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/child.asp>)
- Buğra, A. (2004). "Devletçi Dönemde Yoksulluğa Bakış Ve Sosyal Politika "Zenginlerimiz Nerede?", http://www.obarsiv.com/guncel_vct_2004_ayseb2.html,
- Creswell, J. W. (2015). Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma Deseni, (Çev.Ed.) Mesut Bütün, Selçuk Başer Demir, Siyasal Kitabevi:Ankara.
- Cherlin, A. Linda M. Tera R. Diane M. (2004). The İnfluence Of Physical And Sexual Abuse On Marriage And Cohabitation, American Sociological Review, 69(6).
- Çavuşoğlu, Turgay, 2010, Sosyal Hizmetler Tarihinde Kilometre Taşları, Hilal Mabaacılık, Ankara.
- Franklin, Bob, 1993, Çocuk Hakları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Gülfidan, Ş. (1991). "İngiltere'de Aile" *Aile Politikaları Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması*, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını. Yayın No: 70.
- Hüseyinoğlu, S. (2017). Korunmaya Muhtaç Çocukların Korunma Altına Alınma Nedenleri, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İnce, E. (2013). Kayseri İli'nde Kurum Bakımında Olan 6-14 Yaş Grubu Korunmaya Muhtaç Çocukların Ruhsal Uyum Durumları, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karadağ Ö. (2008) Ankara'da Bulunan Yetiştirme Yurtlarında Yasayan Adolesanlarda Sosyo-Demografik Özelliklerin Ve Fiziksel Aktivite Düzeyinin Ruhsal Belirtiler Ve Yasam Kalitesi Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karabekir, K. (2000). Çocuk Davamız 1, Emre Yayınları:İstanbul.
- Karataş, Zeki (2015). "Osmanlı Devleti'nde Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları", Manevi Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, s.107-129.
- Karataş, K. (2008). "Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı,

- Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları, 15-16 Şubat 2007, (Ed.: Neşe Erol), Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yay., s. 41- 54.
- Karatay, Abdullah, 2007, "Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kocacık, F. (1984). "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sivas Kız ve Erkek Yetiştirme Yurtları", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2, s.141-158.
- Kuş, E. (2012). Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, 4. Baskı, Anı Yayıncılık:Ankara.
- Macionis, J. (2013). Sosyoloji, (Çev.Ed. Prof.Dr. Vildan Akan), 13.Baskıdan Çeviri, Nobel Yayıncılık:Ankara.
- Özbesler, C. İçağasıoğlu Çoban A. (2013). İhmal Ve İstismar Mağduru Çocuklarla Sosyal Hizmet, Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet kitabı içinde, 139-154, Maya Akademi:Ankara.
- Özdemir N., Sefer N., Türkođan, D. Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: Korunmaya Muhtaç Çocuklar. Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2008;32(2):283-305.
- Özdemir M. Çağatay (2007). Toplumsal Değişme Karsısında Aile Ve Okul, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Bahar 2007, 5(2), 185-198.
- Polat, Oğuz, 2001, Çocuk Ve Şiddet, Der Yayınları
- Sucu, İ. (2007). *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri Ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenocak H. Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması. İstanbul, İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2005.
- Şimşek Z, Erol N, Öztop D, Özcan Öö. Epidemiology Of Emotional And Behavioral Problems İn Children And Adolescents Reared İn Orphanages: A National Comparative Study. Türk Psikiyatri Derg 2008; 19: 1-13.
- Şentürk, Ü. (2008). *Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler*. Aile Ve Toplum Eğitim, Kültür Ve Araştırma Dergisi, 4 (14), 7-33.
- Tomambay, İlhan, 1991, Sosyal Çalışma Sözlüğü, Selvi Yayınevi, Ankara.
- Uluğtekin, Sevda, 2001,"Yirminci Yüzyılda Türkiye'nin Çocukları: Sorunlar Ve Beklentiler," Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan – Sosyal Hizmette Yani Yaklaşımlar Ve Sorun Alanları İçinde, Veli Duyan Ve Aliye Mavili Aktaş (Edt.), Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, S. 7-19.
- Uslu, (2011) Yararlandıkları Hizmet Modeline Göre Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Davranış Ve Duygusal Sorunlar, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi Ve Danışmanlığı Anabilim Dalı Aile Eğitimi Ve Danışmanlığı Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Yalçın, A.(2011). Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yaşar Ö., Dağdelen, N. (2013). Korunmaya Muhtaç Çocukların Yetiştirilmesinde Çocuk Yurtlarından Çocuk Evlerine Geçişin, Çocukların Sosyo-Kültürel Ve Psikolojik Gelişimlerine Etkisi Üzerine Bir Çalışma: Isparta Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi yıl: 2013/2, Sayı:18. 199-221.
- Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve Çocuk Evleri, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Mustafa Kemal, Cilt:9, Sayı: 18, S. 499-525.
- Yıldırım, A. Ve Simsek, H. (1999). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yolcuoğlu, G.İ. (2015). Türkiye'de Tüm Çocuklarımızı İyi Yetiştirebilmek, Nar Yayınevi:İstanbul.
- Wyness, Micheal, 2006, Childhood And Society-An İntroduction To The Sociology Of Childhood, Palgrave Macmillan, Hamshire,